

УДК - 796.011.3:378.1

**ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ НЕ
ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ.**

П.Ф. Рибалко, к. пед. н., доцент кафедри ТМФК СумДПУ імені А.С.Макаренка, інститут фізичної культури, та доц. кафедри фізичного виховання Сумського національного аграрного університету

Т. О. Гриб, старший викладач, Сумський національний аграрний університет.

Т. Г. Клименченко, старший викладач, Сумський національний аграрний університет.

Ситуація, яка склалася в системі фізичного виховання в вищих навчальних закладах пов'язана з різким погіршенням здоров'я і фізичної підготовленості студентської молоді, вимагає радикальної перебудови. Такий тривожний стан відносно діючої системи фізичного виховання з точки зору його впливу на здоров'я пов'язаний з багатьма причинами та обставинами. Однією з таких суттєвих обставин є вирішення комплексу освітніх, розвиваючих та виховних завдань, які мають виразну гуманістичну і оздоровчу спрямованість, сприяти гармонійному розвитку особистості, будуватися на науково обґрунтованих підходах, вирішувати проблему індивідуалізації навчального процесу та диференційованої організації занять з урахуванням стану здоров'я, фізичної підготовленості та інтересів студентів.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У 1993р. був прийнятий Закон України "Про фізичну культуру і спорт", в якому встановлено, що відносини у сфері фізичної культури і спорту регулюються шляхом формування державної політики, де одним із основних показників фізичної культури і спорту є стан здоров'я і фізичний розвиток різних груп населення. В ньому окремим розділом зазначається, що фізичне виховання в навчальних закладах освіти здійснюється шляхом проведення обов'язкових занять у

відповідності до навчальних програм у 1996 р. Постановою Кабінету Міністрів України про виконання статті 26 Закону України "Про фізичну культуру і спорт" (3808-12) та Державної програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні (334/94) введені "Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України" [4].

Ці тести відповідають міжнародним стандартам, а саме "Єврофіту", тобто системі тестів, яка вже пройшла апробацію в різних країнах Західної Європи. Основна мета даного документу – стимулювати і спрямовувати подальший розвиток фізичної культури усіх груп і категорій населення, в тому числі школярів і студентів.

Практика показує, що система, яка функціонує на сьогоднішній день, не в стані створити організаційні, науково-методичні, правові, програмно-нормативні, матеріально-технічні і соціально-побутові умови для оптимізації фізичного виховання в системі вищої освіти.

Більшість із цих документів носять декларативний і суперечливий характер. Наприклад, в розробленій новій Концепції в системі освіти України однією з вимог до фізичного виховання у вищих навчальних закладах є організація занять із студентами протягом всього періоду навчання за виключенням останнього семестру, а у нових навчальних планах, які формуються за спеціальностями в Міносвіті України обсяг годин з фізичного виховання за останні роки скорочується і становить 4 години на тиждень протягом двох років навчання [3].

А в базовій навчальній програмі для вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації передбачається проведення обов'язкових аудиторних занять в обсязі не менш 4-х годин на тиждень знову ж протягом всього періоду за виключенням останнього випускного семестру.

Таким чином, проведений аналіз законодавчих та програмно-нормативних документів [3, 4, 5, 7, 8], виявив їх вплив на подальший розвиток фізичної культури і спорту як засобу зміцнення здоров'я і фізичного розвитку учнівської та студентської молоді так і суперечності які виникають в процесі практичної реалізації.

Покращити ситуацію покликана фізична культура, зокрема фізична

культура у вузах, але й вона переживає сьогодні не найкращі часи. Над усіма проблемами стоїть постійне недофінансування фізичної культури та скорочення надходжень у державний бюджет на її розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні виклики потребують, на думку Н. Степанченко «вдосконалення освіти, підготовки фахівців в умовах, коли постійно зростає та оновлюється обсяг знань, відбувається пошук нових методик або технологій з розвитку стратегій і тактик навчання, але за умови поєднання традиційних та інноваційних форм і методів».

З позицій сьогодення вищим навчальним закладам значну увагу треба приділяти, як відзначає Н. О. Белікова, «підготовці фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за обраною спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності» [1].

Сучасним стратегічним пріоритетом, вважають М. О. Клименко та Г. О. Михайлюк, визнається «впровадження національної інноваційної моделі розвитку України, що, зокрема, передбачає удосконалення освітньо-наукової інфраструктури, системи проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у вищих навчальних закладах, упровадження наукових результатів у навчальний процес» [5].

Д. Є. Швець серед основних стратегічних завдань у контексті адаптації європейської системи вищої освіти у вищу освіту України виокремлює такі: «коригування спрямованості і технологічно-дидактичного забезпечення освітнього процесу; модернізація освіти з точки зору структурно-організаційної перебудови відповідних вищих навчальних закладів та їх підрозділів, посилення наукової орієнтації вищих навчальних закладів; переведення матеріально-технічної бази навчального процесу на сучасний рівень» [8].

В. М. Василюк зазначає, що «сучасні тенденції вищої освіти вимагають

активного застосування технологій, спрямованих на духовно-діяльнісну особистість, для якої характерні не тільки самодіяльність, але і свобода по відношенню до освітнього простору» [2].

Нова освітня парадигма в якості пріоритету вищої освіти, як вказує Н. І. Степанченко, «розглядає орієнтацію на інтереси особистості, які адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку, та освітні інновації» [7].

Таким чином, науково-методичне обґрунтування розробки та впровадження навчальних програм для студентів вищої школи України є актуальним і стратегічно важливим завданням [1, 2, 6, 8].

Мета роботи: Узагальнити характерні тенденції та обґрунтувати сучасні підходи щодо програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації не фізкультурного профілю.

Результати дослідження та їх обговорення. Важливою проблемою навчання є його індивідуалізація. Внаслідок відмінностей у підготовленості, розвитку інтелектуальних, психологічних, фізичних можливостей, різної динамічності (швидкості утворення умовно рефлексорних зв'язків) нервової системи темпи засвоєння навчального матеріалу, формування вмінь і навичок неоднакові. Ефективність навчання обумовлена ступенем індивідуалізації навчального процесу щодо кожного студента [3].

В основу такого навчання покладено пристосування навчального матеріалу до індивідуальних можливостей студентів за рахунок диференціації методів, засобів, інтенсивності навчальної діяльності щодо груп, утворених із приблизно однакових за рівнем підготовленості студентів [6]. Головним принципом є відповідність змісту фізкультурної активності та її умов індивідуальному стану організму студентів, гармонізація та оптимізація фізичного виховання відповідно до особистих нахилів і здібностей молодого людини [4].

На сучасному етапі особливу увагу привертає індивідуалізація навчально-виховного процесу через створення індивідуальних програм на основі комп'ютеризації (результати тестування, медичного обстеження, інша інформація

вводяться до комп'ютера, який відповідно до обраних цілей і завдань видає індивідуальну програму з рекомендаціями щодо вправ, пульсового режиму, добового раціону і т.ін.).

З індивідуалізацією тісно пов'язана диференціація навчання, під якою ми розуміємо цілеспрямоване формування людини з метою досягнення нею фізичної досконалості за допомогою розвитку індивідуальних фізкультурно-спортивних потреб та здібностей.

Зміст програми складається з двох взаємопов'язаних компонентів: базового і варіативного. У процесі навчання частка базового компоненту освіти зменшується, а варіативного зростає.

Навчальний матеріал базового компоненту відповідає вимогам Державного освітнього стандарту щодо обов'язкового мінімуму і рівню підготовки бакалавра.

Навчальний матеріал варіативного компоненту враховує фізкультурно-спортивні інтереси і здібності студентів [3, 5].

Варіативний компонент програми диференційованої фізкультурної освіти студентів передбачає наявність двох і більше видів робочих програм (відповідно до кількості груп спеціалізацій), які повинні відповідати наведеній вище структурі диференціації і на кожен її компонент мати свою міні-програму.

Сучасне суспільство переживає епоху інформатизації, що пояснює необхідність все більш широкого використання інформаційних технологій у сфері освіти.

Варто відзначити, що використання інформаційних технологій у навчальному процесі істотно змінює роль і місце викладача та студента в системі "викладач – інформаційна технологія – студент". Це призводить до зміни змісту навчальної діяльності, яка стає все більш самостійною і творчою, сприяє реалізації індивідуального підходу в навчанні.

Змінюється також зміст роботи викладача. Він перестає бути просто "репродуктором" знань і стає розробником нових технологій у навчанні. З'явився новий напрямок діяльності педагога – розробка інформаційних технологій

навчання і програмно-методичних навчальних комплексів.

В основі методики і організації фізичної підготовки студентів має бути концепція тренування. Це поки що єдина науково обґрунтована концепція управління розвитком фізичних кондицій людини [2, 6].

Спортивна спрямованість практичних занять з фізичної культури студентів може радикально змінити їх фізкультурну активність. Однак недостатній фізичний розвиток, низький рівень фізичної підготовленості і розвитку фізичних якостей вимагають творчого процесу впровадження передових методик з великого спорту в практику фізкультурного виховання.

Тут мова йде не про механічний перенос обсягів та інтенсивності тренувального навантаження висококваліфікованих спортсменів у практику фізичного виховання студентів не фізкультурних ВНЗ, а про використання найбільш ефективних прийомів досягнення цілей удосконалення рухів у біомеханічному і функціональному аспектах.

Очевидно, що така реорганізація педагогічної роботи з формування фізичної культури студентів у ВНЗ не фізкультурного профілю буде вимагати відмови від уніфікації і стандартизації навчальних програм гуманітарних і технічних ВНЗ і створення більшого числа альтернативних програм для кожного з видів фізичної культури з урахуванням регіональних, національних, культурно-історичних традицій, матеріально-технічного оснащення спортивних комплексів кожного конкретного ВНЗ.

Висновки.

1. Аналіз спеціальної літератури та узагальнення практичного досвіду свідчить, що важливе значення у процесі фізичного виховання, скерованого на вдосконалення фізичних і духовних якостей молоді особи, формування свідомої потреби у зміцненні власного здоров'я та підготовки студента до певного виду професійної діяльності в конкретних соціально-економічних умовах, належить якісному й ефективному програмному забезпеченню.

2. Навчальні програми з фізичного виховання розробляються трьох рівнів: базові, регіональні та робочі. У них визначається мінімальний рівень фізичного виховання яке держава зобов'язується забезпечити студентській молоді.

3. Зважаючи на сучасні соціально-економічні та культурно-політичні умови розвитку України, відсутність єдиних підходів щодо розробки, укладання уніфікованої, типової програми з фізичного виховання для студентів, навчальні програми з фізичного виховання повинні відповідати таким критеріям: вирішувати комплекс освітніх, розвиваючих, виховних завдань, мати виразну гуманістичну і оздоровчу спрямованість, сприяти гармонійному розвитку особистості, будуватися на науково обґрунтованих підходах, вирішувати проблему індивідуалізації навчального процесу та диференційованої організації занять з урахуванням стану здоров'я, фізичної підготовленості, інтересів студентів, мати обов'язковий та варіативний компоненти, вирішувати проблему переходу до акцентованого використання окремих вправ та видів спорту як засобів фізичного виховання студентів у ВНЗ не фізкультурного профілю.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці методичних рекомендацій, які будуть спрямовані на вивчення та обґрунтування сучасних підходів, щодо програмно-нормативних основ фізичного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах України.

Список використаних літературних джерел.

1. Белікова Н. О. Змістове наповнення процесу підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності / Н. О. Белікова // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2013. – № 4. – С. 19–25.

2. Василюк В. М. Соціокультурні принципи в сучасній науці та освітніх технологіях фізичної культури / В. М. Василюк, О. О. Ярмошук // ScienceRise. Педагогічна освіта. – 2016. – № 3(5). – С. 4–8.

3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>

4. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12>

5. Клименко О. М. Болонський процес в Україні : в пошуку національної моделі системи вищої освіти / О. М. Клименко, Г. О. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 3. с. 58–63.

6. Рибалко П.Ф., Козерук Ю.В., Лисюк С.М., Гончар В.В. Теоретико-методичні основи організації самостійних занять фізичними вправами / П. Ф. Рибалко, Ю.В. Козерук, С.М. Лисюк, В.В. Гончар// Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченко. Серія : Педагогічні науки. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. – Вип. 135. – С. 213-216.

7. Степанченко Н. І. Основні напрями вищої освіти з фізичного виховання в контексті ідей нової освітньої парадигми / Н. І. Степанченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2014. – Вип. 38. – С. 439–446.

8. Швець Д. Є. Система вищої освіти в Україні : інституційна будова системи управління та напрями її реформування / Д. Є. Швець // Ринок праці та зайнятість населення. – 2012. – № 1. – С. 30–33.

Відомості про авторів:

а) прізвище, ім'я, по батькові: Рибалко Петро Федорович

б) посада: доцент

в) місце роботи: інститут фізичної культури СумДПУ імені А.С. Макаренка, кафедра ТМФК; СНАУ, кафедра фізичного виховання

г) адреса для листування: 40000, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва 160, кафедра фізичного виховання

а) прізвище, ім'я, по батькові: Гриб Тетяна Олександрівна

б) посада: старший викладач

в) місце роботи: СНАУ, кафедра фізичного виховання

г) адреса для листування: 40000, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва 160,
кафедра фізичного виховання

а) прізвище, ім'я, по батькові: Клименченко Тетяна Григоріївна

б) посада: старший викладач

в) місце роботи: СНАУ, кафедра фізичного виховання

г) адреса для листування: 40000, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва 160,
кафедра фізичного виховання